

РОЗВИТОК МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Богородицька Ганна Євгенівна

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
та регіональних студій*

Університету митної справи та фінансів

Ладчук Вікторія Олександрівна

*магістр
Університету митної справи та фінансів*

На сьогоднішній день малі та середні підприємства в Україні більш поширені, аніж великі. Взагалі, мале підприємство – це фірма, якою керує незалежний власник, яка не посідає у своїй галузі домінуючого становища і відповідає певним критеріям за кількістю зайнятих і щорічним критеріям продажів [1]. Мале підприємство це те, у якого балансова вартість активів від 350 тис. до 4 млн євро на рік, чистий дохід – від реалізації від 700 тис. до 8 млн. євро на рік, а середня кількість працівників – від 10 до 50 осіб.

Роль і місце малих підприємств в національній економіці найкраще виявляється у виконуваних ними функціях: малий бізнес сприяє становленню конкурентних відносин, оскільки є антимонопольним за своєю природою. Здатність малого бізнесу швидко реагувати на тенденції ринку й розробляти нові товари для задоволення потреб споживачів визнана великими компаніями, надає ринковій економіці гнучкості, оперативно реагуючи на зміни кон'юнктури ринку, особливо, в умовах швидкої індивідуалізації та диференціації споживчого попиту, зростання номенклатури товарів та послуг. Невеликий обсяг виробництва і обмежені ресурси змушують мале підприємство швидко пристосовуватись до нових умов, а великі компанії є менш повороткими в плані пристосування власної стратегії до нових тенденцій в економіці, прискорення реалізації новітніх технічних та комерційних ідей, наукоємкої продукції. Понад 60% новизни ХХ ст. створено незалежними винахідниками й невеликими компаніями. Основою таких досягнень є вільні організаційні умови на малих підприємствах, більше індивідуального підходу в розробках, створення нових робочих місць і поглинання надлишкової робочої сили під час циклічних спадів та циклічних зрушень економіки (вирішення проблеми зайнятості), пом'якшення соціальної напруги, демократизація ринкових відносин, передумова створення середнього класу. Малий бізнес виконує функцію послаблення притаманній ринковій економіці тенденції до соціальної диференціації та розширення соціальної бази реформ [2].

У 2018 році було зареєстровано всього 355 877 підприємств, з них 446 – це великі підприємства, 16 057 – середні підприємства, 339 374 – малі підприємств (з них 292 772 – мікропідприємства) [3].

Великі підприємства в Україні у 2018 році зайняли лише 0,1%, середні – 4,5%, а малі – 95,4 % (з них 82,3% – це мікропідприємства). Тому особливо увагу слід приділяти малому бізнесу. Найбільше малих підприємств було відкрито у Києві, Дніпрі, Одесі, Львові та Харкові, а найменше – у Сумах, Тернополі, Чернівцях, на Волині та Закарпатті. Основними причинами гальмування розвитку малого підприємництва в Україні та її регіонах є: війна; відсутність дійового механізму реалізації державної політики щодо підтримки малого підприємництва; неймовірно важкий тягар оподаткування, що примушує багатьох суб'єктів малого підприємництва розвивати тіньову економіку; низькі темпи та перекоси в процесі реформування власності; відсутність належного нормативно-правового забезпечення розвитку малого бізнесу, як підприємництва в цілому; обмеженість або повна відсутність матеріальних фінансових ресурсів. Багато малих підприємств розпочали свою діяльність через відсутність достатньої суми стартового капіталу, власних виробничих площ та устаткування; недосконалість системи обліку та статистичної звітності малого підприємництва, обмеженість інформаційного та консультативного забезпечення, недосконалість системи навчання та перепідготовки персоналу для підприємницької діяльності.

Вирішення цього завдання має зосереджуватися на таких основних напрямках: створення відповідної нормативно-правової бази; впровадження спрощеної системи бухгалтерського обліку та звітності малих підприємств; розробити єдину систему реєстрації та легалізації суб'єктів підприємництва; удосконалити мережу та підвищити дієвість роботи громадських об'єднань малого підприємництва; формування та розвиток системи фінансової підтримки малого підприємництва; впровадити порядок кредитування малого підприємництва комерційними банками під гарантії бюджетних коштів; забезпечити надання малим підприємствам державних гарантій, у тому числі у вигляді високо ліквідних державних боргових зобов'язань; розробити методику прогнозування розвитку малого підприємництва; створити мережу інформаційно-аналітичних центрів малого підприємництва; проводити необхідну пропагандистську роботу, спрямовану на формування сприятливої громадської думки щодо підприємницької діяльності; організувати підготовку та перепідготовку кадрів; запровадити в учбові програми навчальних закладів основи підприємницької діяльності та організації малого підприємництва.

Особливо важко відкривати та розвивати свій бізнес під час війни. Наприклад, найбільше реєстрацій у 2022 році припало на січень, коли зареєстровано було 24 442 ФОП, а найменше – на березень та становило всього 2 049 ФОП. Вже у квітні ситуація покращилась, коли українці

зареєстрували більше благодійних організацій, ніж за весь 2021 рік, і у 12 разів більше, ніж у квітні 2021 року. Особливо негативно впливають обстріли критичної інфраструктури. Можна помітити зменшення кількості нових реєстрацій з 1 жовтня по 30 листопада включно. У цей час в Україні було зареєстровано 33 490 ФОПів та 5 584 юридичних осіб. У порівнянні з аналогічним періодом за минулий рік, приріст нових компаній та ФОП дещо знизився. Зокрема, тоді було зареєстровано 9 015 компаній, це на 40% більше ніж цього року. А ФОПів у жовтні-листопаді 2021 зареєструвалося близько 50 523 що на 50% більше ніж 2022 р. [4].

У 2022 році було на 30% менше зареєстрованих фізичних осіб підприємців та на 40% менше юридичних осіб, порівнюючи з 2021 роком. Найбільш популярні такі сектори: оптова та роздрібна торгівля, інформація та телекомунікації, професійна, наукова та технічна діяльність та транспорт, кур'єрська діяльність.

Вплив війни на малий бізнес також відрізняється, залежно від галузі та географічного знаходження. Так, сфери послуг у прифронтових містах більш страждають через скорочення населення в містах, що викликає як скорочення попиту на окремі види послуг (готельний та ресторанний бізнес, салони краси, надавачі позашкільних освітніх послуг), так і скорочення пропозиції висококваліфікованих спеціалістів (ІТ сектор, експерти в сфері фінансових, дизайнерських та консалтингових послуг). ІТ сектор почав страждати у 2022 році не лише в Україні, а й по всьому світі. Почалися масові звільнення, скорочення зарплат та ІТ продуктів. Сфери обробної промисловості страждають через перебіг ланцюгів поставок компонентів, зростання вартості експорту та падіння попиту на кінцеву продукцію. Аграрний сектор страждає від здорожчання логістики через блокування портів та від безпосередніх втрат від війни, як-от мінування полів, пошкодження сільськогосподарської техніки, окупація території та незаконне вивезення українського зерна. На додаток до цього, малі аграрії обмежені у можливості залучати банківське кредитування, враховуючи обмежений обсяг банківських ресурсів та здорожчання капіталу. Пільгові програми, запропоновані Урядом, не покривають потребу в їх фінансуванні достатньою мірою.

Також малим підприємствам в Україні складно рости у великий бізнес через відсутність доступних програм кредитування на ранніх стадіях розвитку. Крім того, низька привабливість країни для іноземних інвесторів перешкоджає залученню іноземного капіталу. Багато малих підприємств використовують незрілі практики управління, що унеможливорює переростання у великі компанії. Нарешті традиційна орієнтація українських компаній на ринки СНД означає, що їм не доводилося працювати в умовах сильної конкуренції. Виходити на нові ринки в Західній Європі нелегко через обмежене розуміння нових ринків і правил гри.

Але після війни все піде на покращення, тому державі потрібно вже зараз готуватися до цього, приділяючи увагу таким областям: ринкове стимулювання, фінансування малого підприємства, страхування, запровадження податкової реформи, проводити антикорупційні заходи, відбудова пошкодженої та знищеної інфраструктури, залучення людського капіталу через велику еміграцію, стимулювання експорту.

До війни мале підприємство поступово розвивалось. Під час війни більше реєструються саме благодійні фонди. Для того, аби мале підприємство з'являлося та розвивалося, державі необхідно запроваджувати низку заходів: створення нормативно-правової бази, впровадження антимонопольної та антикорупційної політики, покращити порядок кредитування, проводити лояльну політику щодо сплати податків та навчання спеціалістів.

Список використаних джерел:

1. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index>.
2. Поповенко Н. С. Державна підтримка розвитку малого бізнесу в Україні. *Економіка: реалії часу*. 2012. № 1(2). С. 126–132.
3. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Міністерство фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua>.